

THÁCH THỨC AN NINH PHI TRUYỀN THỐNG HIỆN NAY VÀ GỢI MỞ MỘT SỐ QUAN ĐIỂM, CHIẾN LƯỢC ỨNG PHÓ

Trần Ngọc Ngoan¹

Tóm tắt: Trong bối cảnh hội nhập quốc tế, toàn cầu hóa và cuộc cách mạng công nghiệp lần thứ tư, mối đe dọa an ninh phi truyền thống ngày càng gia tăng. Vấn đề an ninh phi truyền thống mang tính chất “động” và cùng với thời gian, có thể tiếp tục được mở rộng hơn. Từ khi lãnh đạo cách mạng Việt Nam, Đảng ta đã có một hệ thống các quan điểm về vấn đề an ninh phi truyền thống xuyên suốt, thường xuyên tổng kết, bổ sung, hoàn thiện phù hợp với thực tiễn phát triển đất nước cũng như xu thế thời đại. Trên cơ sở nghiên cứu các Văn kiện Đại hội Đảng và các Nghị quyết của Đảng bài viết khái quát lên một số quan điểm và chiến lược trong ứng phó với các thách thức an ninh phi truyền thống trong bối cảnh mới phục vụ thực hiện mục tiêu phát triển bền vững đất nước.

Từ khóa: An ninh phi truyền thống; Chiến lược ứng phó; Thách thức; Quan điểm.

CURRENT NON-TRADITIONAL SECURITY CHALLENGES SOME PERSPECTIVES AND RESPONSE STRATEGIES

Abstract: In the context of international integration, globalization and the fourth industrial revolution, non-traditional security threats are increasingly increasing. Non-traditional security issues are "dynamic" in nature and can continue to be expanded over time. Since leading the Vietnamese revolution, our Party has had a system of consistent viewpoints on non-traditional security issues, regularly summarizing, supplementing and perfecting them in accordance with the country's development practices as well as the trend of the times. Based on the study of Party Congress documents and Party Resolutions, this article outlines a number of viewpoints and strategies in responding to non-traditional security challenges in the new context to serve the goal of sustainable national development.

Keywords: Non-traditional security; Response strategies; Challenges; Perspectives.

Nộp bản thảo: 22/3/2025

Chấp nhận đăng: 15/7/2025

1. Đặt vấn đề

An ninh phi truyền thống là những vấn đề bức thiết đang nổi lên hiện nay như: cạn kiệt tài nguyên, bùng nổ dân số, biến đổi khí hậu, môi trường sinh thái cạn kiệt, xung đột tôn giáo, dân tộc, nghèo đói, bệnh tật, tội phạm rửa tiền, an ninh mạng... Trong bối cảnh hội nhập quốc tế, toàn cầu hóa và cuộc cách mạng công nghiệp lần thứ tư, mối đe dọa an ninh phi truyền thống đối với các quốc gia đang phải đối mặt ngày càng gia tăng, Việt Nam cũng không ngoại lệ và phải chủ động nhận diện, ứng phó, giải quyết một cách hiệu quả để giữ vững ổn định chính trị - xã hội và phát triển bền vững.

¹ TS, Viện Địa lý nhân văn và Phát triển bền vững, email liên hệ: ngoantrandlnv@yahoo.com

Các mối đe dọa an ninh phi truyền thống tuy không thách thức trực tiếp chủ quyền lãnh thổ quốc gia nhưng uy hiếp và hủy hoại các yếu tố tạo nền tảng cho sinh tồn và phát triển bền vững của các quốc gia. Các thách thức an ninh phi truyền thống đã, đang diễn ra ở nhiều cấp độ, quy mô khác nhau và có tác động sâu sắc đến các lĩnh vực của đời sống xã hội, khi các tác động đó lớn đến mức không thể kiểm soát được hoặc xử lý không hiệu quả sẽ tạo thành nguy cơ về quốc phòng (Trần Minh Tuấn, 2024). Các mối đe dọa an ninh phi truyền thống có nguồn gốc nhân tạo và nhiều mối đe dọa an ninh phi truyền thống khác lại phát sinh từ các tác nhân thiên tạo. Ngày nay, do tác động từ mặt trái của kinh tế thị trường, của toàn cầu hóa, của sử dụng thành tựu khoa học và công nghệ, các mối đe dọa đó có khả năng lan tỏa rộng lớn hơn, sức uy hiếp mạnh hơn, nên được xem là an ninh phi truyền thống.

Sự phát triển của an ninh phi truyền thống cả về khái niệm lẫn cách tiếp cận nghiên cứu phụ thuộc rất nhiều vào các chủ thể, thành phần xã hội từ đó đưa ra các quan điểm ứng phó. Trên cơ sở phân tích các tài liệu trong nước và quốc tế nghiên cứu về an ninh phi truyền thống, nghiên cứu các văn kiện, các nghị quyết của Đảng qua các kỳ Đại hội, bài viết khái quát nhận diện các mối đe dọa an ninh phi truyền thống hiện nay để gợi mở một số quan điểm, chiến lược trong ứng phó với các thách thức an ninh phi truyền thống hiện nay.

2. Cơ sở dữ liệu và phương pháp nghiên cứu

Bài báo được thực hiện dựa trên cơ sở dữ liệu từ việc nghiên cứu các Văn kiện Đại hội Đảng toàn quốc, các văn bản nghị quyết của Đảng liên quan đến vấn đề nghiên cứu, Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội, các Chiến lược phát triển kinh tế - xã hội... Một số số liệu mang tính chất dẫn chứng, minh họa được dẫn lại từ các trang thông tin điện tử chính thức của Chính phủ... các báo cáo khoa học của các đề tài nghiên cứu các cấp, các bài báo khoa học được đăng tải trên các trang Web khoa học chuyên ngành chính thống có uy tín chủ yếu bên Bộ Quốc phòng, Bộ Công an, Tạp chí Cộng sản...

Các phương pháp được sử dụng chủ yếu trong nghiên cứu là phân tích tổng hợp dữ liệu từ nhiều nguồn tư liệu khác nhau có liên quan, thông qua phân tích những vấn đề an ninh phi truyền thống. Đồng thời bài báo căn cứ trên quan điểm của Đảng về vấn đề an ninh phi truyền thống, các chủ trương, chính sách quản lý phát triển kinh tế - xã hội của Đảng và Nhà nước để tổng hợp, phân tích khái quát lên một số quan điểm, chiến lược về ứng phó thách thức an ninh phi truyền thống trong bối cảnh mới.

3. Kết quả nghiên cứu và thảo luận

3.1. Nhận diện thách thức an ninh phi truyền thống trong bối cảnh hiện nay

Hiện nay, bối cảnh an ninh phi truyền thống được đặc trưng bởi sự gia tăng các mối đe dọa như biến đổi khí hậu, dịch bệnh, khủng bố, tội phạm mạng, di cư xuyên biên giới và buôn bán người. Đây là những thách thức toàn cầu, tác động trực tiếp đến an ninh quốc gia và đời sống con người. Theo Nguyễn Văn Thành, Cao Văn Trọng (2023) vấn đề ANPTT mang tính chất “động” và cùng với thời gian, có thể tiếp tục được mở rộng hơn, do đó cách đặt vấn đề về ANPTT của các quốc gia, khu vực và cộng đồng có những điểm khác nhau nhất định. Trong bối cảnh cục diện chính trị thế giới đang đứng trước những thay đổi có tính thời đại, các vấn đề an ninh phi truyền thống diễn biến ngày càng phức tạp với biện pháp phi vũ trang là chủ yếu (Lương Tam Quang,

2023). Văn kiện Đại hội XIII đã nhấn mạnh: “Những vấn đề toàn cầu, như: bảo vệ hòa bình, an ninh con người, thiên tai, dịch bệnh, an ninh xã hội và an ninh phi truyền thống, nhất là an ninh mạng, biến đổi khí hậu, nước biển dâng, ô nhiễm môi trường... tiếp tục diễn biến phức tạp” (Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII, Tập I).

3.2. Quá trình phát triển quan điểm của Đảng ta về an ninh phi truyền thống

“An ninh phi truyền thống” là cụm từ tuy mới được sử dụng trong các văn bản gần đây song các nội dung liên quan đến an ninh phi truyền thống đã được đề cập trong các văn kiện, nghị quyết của Đảng từ khi lãnh đạo cách mạng Việt Nam. Đảng ta đã có một hệ thống các quan điểm về vấn đề an ninh phi truyền thống (ANPTT) xuyên suốt, nhất quán đồng thời thường xuyên tổng kết, bổ sung, hoàn thiện các quan điểm cho phù hợp với thực tiễn phát triển đất nước cũng như xu thế thời đại. Những nội dung này được thể hiện rõ trong các Văn kiện Đại hội Đảng toàn quốc và các Nghị quyết của Đảng; trong Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội năm 1991, sửa đổi, bổ sung năm 2011; trong các Chiến lược phát triển kinh tế - xã hội... Đặc biệt tại Nghị quyết số 08/NQ-TW, ngày 17-12-1998, của Bộ Chính trị khóa VIII, đã cảnh báo và chỉ ra các yếu tố thách thức đối với an ninh quốc gia, trong đó có vấn đề ANPTT. Đại hội VIII (6-1996) cho rằng: “Thế giới đứng trước nhiều vấn đề có tính toàn cầu (bảo vệ môi trường, hạn chế sự bùng nổ về dân số, phòng ngừa và đẩy lùi những bệnh tật hiểm nghèo...), không một quốc gia nào có thể tự giải quyết, mà phải có sự hợp tác đa phương”.

Đặc biệt, tại Đại hội XIII, Đảng ta đã thể hiện tư duy, nhận thức mới, sâu sắc và toàn diện về an ninh phi truyền thống đối với quốc phòng, an ninh trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Đại hội nhấn mạnh: “Những vấn đề toàn cầu như: bảo vệ hòa bình, an ninh con người, thiên tai, dịch bệnh, an ninh xã hội và an ninh phi truyền thống, nhất là an ninh mạng, biến đổi khí hậu, nước biển dâng, ô nhiễm môi trường... tiếp tục diễn biến phức tạp”, “Những vấn đề an ninh phi truyền thống ngày càng đa dạng, phức tạp, tác động mạnh mẽ”, từ đó, đề ra nhiệm vụ “sẵn sàng ứng phó hiệu quả các thách thức an ninh truyền thống và an ninh phi truyền thống”...; bảo đảm an ninh kinh tế, an ninh thông tin truyền thông, an ninh mạng và an ninh xã hội. Kịp thời đấu tranh trấn áp có hiệu quả các loại tội phạm, nhất là tội phạm có tổ chức, xuyên quốc gia, tội phạm sử dụng công nghệ cao. Chủ động phối hợp với các quốc gia bảo vệ lợi ích quốc gia - dân tộc; xử lý các vấn đề ANPTT, tạo vành đai bảo vệ Tổ quốc từ sớm, từ xa. Trong đó, nhấn mạnh “an ninh con người, an ninh kinh tế, an ninh mạng, xây dựng xã hội trật tự, kỷ cương”, phù hợp với bối cảnh hiện nay và coi việc giữ vững an ninh quốc gia vừa là mục tiêu, giải pháp để phát triển bền vững đất nước, vừa thể hiện tư tưởng chỉ đạo phát triển để giữ vững an ninh, an ninh để phát triển, an ninh trong phát triển. Đây là những vấn đề hết sức quan trọng, nhằm thống nhất nhận thức, tạo cơ sở, tiền đề để các cấp, ngành, lực lượng, địa phương triển khai các giải pháp thực hiện trong thực tiễn.

Tại Hội nghị lần thứ 8 Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa XIII) đã ban hành Nghị quyết về Chiến lược bảo vệ Tổ quốc trong tình hình mới. Đây là lần thứ ba (kể từ năm 2003) Đảng ta ban hành nghị quyết chuyên đề về Chiến lược quan trọng này. Điều đó cho thấy sự quan tâm đặc biệt của Đảng đối với một trong hai nhiệm vụ chiến lược của đất nước.

3.3. Một số quan điểm trong phòng ngừa, ứng phó với các đe dọa an ninh phi truyền thống trong tình hình mới

Bối cảnh trong nước và thế giới trong giai đoạn mới

Văn kiện Đại hội XIII đã nhận định: “Thế giới đang trải qua những biến động to lớn, diễn biến rất nhanh chóng, phức tạp khó dự báo. Hòa bình, hợp tác và phát triển vẫn là xu thế lớn, song đang đứng trước nhiều trở ngại, khó khăn; cạnh tranh chiến lược giữa các nước lớn, xung đột cục bộ tiếp tục diễn ra dưới nhiều hình thức, phức tạp và quyết liệt hơn, làm gia tăng rủi ro đối với môi trường kinh tế, chính trị, an ninh quốc tế. Toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế tiếp tục tiến triển nhưng đang bị thách thức bởi sự cạnh tranh ảnh hưởng giữa các nước lớn và sự trỗi dậy của chủ nghĩa dân tộc cực đoan. Luật pháp quốc tế và các thể chế đa phương toàn cầu đứng trước những thách thức lớn” (Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII, t. I). Những nhận định về bối cảnh quốc tế của Đảng trong văn kiện Đại hội XIII vẫn phản ánh nguyên giá trị thực trạng bối cảnh quốc tế hiện nay.

Trật tự thế giới sẽ ngày càng có nhiều chủ thể tham gia với vai trò lớn hơn. Theo đó, trong thời gian tới, thế giới sẽ chứng kiến sự ra đời của nhiều thể chế đa phương, song phương, thể chế quốc tế, khu vực và đa phương hẹp như hợp tác ba bên, bốn bên. Cục diện thế giới theo xu thế “đa trung tâm” cũng như sự can dự của nhiều nước lớn đặt ra những thách thức đối với các nước vừa và nhỏ trong việc giữ vững độc lập, tự chủ. Thách thức gay gắt đặt ra cho các nước vừa và nhỏ là tránh nguy cơ bị phụ thuộc, nhất là phụ thuộc kinh tế, vào một cường quốc. Mọi động thái tập hợp lực lượng của nước lớn nhằm kiềm chế lẫn nhau đều gây ra những căng thẳng, xung đột lợi ích nhất định. Tình hình đó đặt ra những thách thức đối với các nước vừa và nhỏ trong việc dành nguồn lực nhất định cho sự nghiệp bảo vệ Tổ quốc.

Tuy nhiên, xu hướng đa cực tạo khả năng đề dân chủ hóa đời sống chính trị và kinh tế toàn cầu, tạo điều kiện để các quốc gia và dân tộc, trong đó có Việt Nam lựa chọn những kế sách phù hợp trong bảo vệ lợi ích quốc gia - dân tộc, thực hiện “dĩ bất biến, ứng vạn biến” để không bị chi phối trong quan hệ quốc tế, giảm sức ép của các nước lớn; thúc đẩy quan hệ với nhiều đối tác, từ đó kiềm chế, đẩy lùi âm mưu, ý đồ và hành động xâm phạm chủ quyền, lãnh thổ, thực hiện “diễn biến hòa bình” của các thế lực thù địch đối với Việt Nam.

Bên cạnh đó, việc phải tìm cách giải quyết các vấn đề an ninh phi truyền thống (thiên tai, dịch bệnh, khủng bố, tội phạm xuyên quốc gia, biến đổi khí hậu, an ninh năng lượng, lương thực, an ninh nguồn nước...) cũng như khắc phục những hệ lụy do các chính sách theo chủ nghĩa dân túy và xu hướng bảo hộ gây ra tiếp tục đặt ra những thách thức đối với các nước vừa và nhỏ không chỉ về nhân lực, vật lực, tài lực, mà còn phải có cách hiểu mới, cách ứng xử mới về khái niệm “chủ quyền quốc gia” thời kỳ hội nhập quốc tế, trong đó, các quốc gia ngày càng lệ thuộc nhau sâu sắc hơn. Những biến động đang diễn ra trên thế giới đã dẫn tới nhiều hệ lụy to lớn đối với vấn đề hòa bình, ổn định và phát triển của nhân loại. Thực tế các vấn đề đó vẫn đã và đang tiềm ẩn những yếu tố có thể dẫn đến biến động phức tạp hơn và phạm vi rộng lớn hơn.

Cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư, nhất là công nghệ số phát triển mạnh mẽ, với những đột phá trên nhiều lĩnh vực, tác động ngày càng sâu sắc và nhiều chiều, tạo ra cả thời cơ và thách thức đối với mọi quốc gia, dân tộc. Quá trình chuyển đổi số sẽ diễn ra ngày càng nhanh, nhất là trong các lĩnh vực công nghệ thông tin, y học, năng lượng, sinh học và môi trường. Cạnh tranh công nghệ sẽ trở thành một trong những lĩnh vực quan trọng trong cạnh tranh nước lớn và là cơ hội cho các nước nhỏ hơn giành được lợi thế, phát triển kinh tế và gia tăng ảnh hưởng chính trị ngoại giao.

Xu hướng phát triển xanh, phát triển bền vững được củng cố, phát triển bền vững đã trở thành một nguyên tắc, yêu cầu trong phát triển đối với hầu hết các quốc gia trên thế giới; đồng thời, phát

triển bền vững cũng trở thành nội dung được đặt lên hàng đầu trong chương trình nghị sự của các quốc gia và tổ chức quốc tế (Nguyễn Minh, 2023). Trong thực tế, các nước đều coi trọng việc thực hiện sự phát triển đồng bộ các lĩnh vực, phát triển kinh tế gắn liền với thực hiện tiến bộ, công bằng xã hội và bảo vệ môi trường. Chương trình nghị sự 2030 vì sự phát triển bền vững của Liên hợp quốc có ảnh hưởng lớn đến phương thức tăng trưởng, hợp tác kinh tế, thương mại, đầu tư trên thế giới. Chuyển dịch sang năng lượng tái tạo, năng lượng xanh là xu thế rõ nét trong những năm qua và trong thời gian tới. Cùng với những ảnh hưởng của biến đổi khí hậu, dịch bệnh trong thời gian qua, xu hướng phát triển xanh sẽ được chú trọng trong thập niên tới để giảm thiểu rủi ro của các vấn đề an ninh phi truyền thống và tăng trưởng bền vững. Trong bối cảnh này, Việt Nam sẽ tranh thủ được sự ủng hộ, giúp đỡ của các quốc gia và tổ chức quốc tế trong việc thực hiện mục tiêu phát triển bền vững.

Đây là những vấn đề hết sức quan trọng, nhằm thống nhất nhận thức, tạo cơ sở, tiền đề để các cấp, ngành, lực lượng, địa phương triển khai các giải pháp thực hiện trong thực tiễn. Nhận diện những mối đe dọa và tác động tiêu cực đến từ an ninh phi truyền thống, trong đó đảm bảo an ninh con người, an ninh xã hội, an ninh kinh tế, an ninh thông tin truyền thông, an ninh mạng... trước các mối đe dọa an ninh phi truyền thống là nhiệm vụ quan trọng trong quản lý phát triển xã hội và thực hiện chính sách xã hội, trong đó đặc biệt quan tâm, chú trọng các nhóm dễ bị tổn thương, như trẻ em, người cao tuổi, người neo đơn, người ốm đau, bệnh tật, người khuyết tật, người nghèo, người ở vùng sâu, vùng xa, vùng đồng bào dân tộc thiểu số...; là cơ sở, điều kiện để quản lý phát triển xã hội bền vững ở Việt Nam.

Lấy chủ động phòng ngừa và phòng tránh là chính, góp phần để người dân ứng phó kịp thời, thích ứng linh hoạt và hiệu quả trước các rủi ro. Từng bước chủ động thích ứng với biến đổi khí hậu; ngăn chặn gia tăng ô nhiễm, suy thoái môi trường, giải quyết cơ bản các vấn đề môi trường trọng điểm cấp bách, từng bước cải thiện chất lượng môi trường sống; chủ động phòng ngừa, kiểm soát dịch bệnh, đại dịch...; chú trọng nâng cao sức mạnh, năng lực tổng hợp của quốc gia, cộng đồng; khả năng của cá nhân; chủ động triển khai biện pháp, lực lượng, tăng cường hợp tác trong việc ngăn chặn, đẩy lùi, hạn chế tối đa thiệt hại trước các mối đe dọa an ninh phi truyền thống.

Một số quan điểm trong phòng ngừa, ứng phó với các đe dọa an ninh phi truyền thống

Trên cơ sở nghiên cứu các Văn kiện Đại hội Đảng, các nghị quyết của Trung ương bài viết khái quát một số quan điểm trong phòng ngừa, ứng phó với các đe dọa an ninh phi truyền thống trong tình hình mới với một số nội dung cốt lõi sau:

Thứ nhất, Khẳng định vai trò lãnh đạo tuyệt đối, trực tiếp về mọi mặt của Đảng, sự quản lý, điều hành tập trung, thống nhất của Nhà nước, phát huy vai trò to lớn của nhân dân đối với sự nghiệp bảo vệ Tổ quốc. Đây là quan điểm cơ bản nhất, với nội hàm là sự kết hợp của ba nhân tố: Đảng, Nhà nước và Nhân dân.

Mỗi nhân tố có vai trò, chức năng riêng và đều rất quan trọng đối với sự nghiệp bảo vệ Tổ quốc, trong đó, sự lãnh đạo của Đảng, quản lý của Nhà nước phải toàn diện, tập trung vào thực hiện có hiệu quả đường lối an ninh quốc gia trong điều kiện mới, với phương châm dựa vào dân, “dân là gốc”. Tư tưởng “nước lấy dân làm gốc” của Chủ tịch Hồ Chí Minh có vị trí đặc biệt quan trọng, là sợi chỉ đỏ xuyên suốt quá trình lãnh đạo cách mạng của Đảng ta “dễ trăm lần không dân cũng

chịu/khó vạ lần dân liệu cũng xong”. Tư tưởng đó là sự kế thừa, phát huy truyền thống lịch sử hàng nghìn năm dựng nước, giữ nước của dân tộc và quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lê-nin về vai trò của nhân dân trong lịch sử. Việc dựa vào dân, xác định “dân là gốc”, nhân dân là trung tâm, là chủ thể của quá trình thực hiện là sự tiếp tục khẳng định vai trò, sức mạnh to lớn của nhân dân đối với sự nghiệp cách mạng của Đảng nói chung, công cuộc bảo vệ Tổ quốc trong bối cảnh mới (Trình Văn Quyết, 2023).

Kế thừa kinh nghiệm trong lịch sử về vai trò của nhân dân, cùng những phát triển nhận thức về vai trò của nhân dân trong các nghị quyết của Đảng, khẳng định: phát huy dân chủ của nhân dân đối với sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, với phương châm dựa vào dân, “dân là gốc”, nhân dân là trung tâm, là chủ thể; khơi dậy, phát huy ý chí tự lực, tự cường, truyền thống lịch sử, ý chí kiên cường, bất khuất, văn hóa tốt đẹp, sức mạnh con người Việt Nam, sức mạnh khối đại đoàn kết dân tộc, “thế trận lòng dân”, yên dân là nhân tố quyết định thắng lợi sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc..

Dưới sự lãnh đạo của Đảng, nguồn sức mạnh từ nhân dân, sức mạnh khối đại đoàn kết toàn dân tộc càng được phát huy cao độ và không chỉ vậy mà cùng với đó phải thường xuyên chăm lo, “bồi dưỡng sức dân”, xây dựng “thế trận lòng dân” bằng cơ chế, chính sách hợp lòng dân, nâng cao đời sống vật chất, tinh thần cho nhân dân, bởi yên dân là nhân tố quyết định thắng lợi của sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

Thứ hai, quan điểm “bảo vệ Tổ quốc từ sớm, từ xa”, bảo đảm cao nhất lợi ích quốc gia - dân tộc, trên cơ sở các nguyên tắc cơ bản của Hiến chương Liên hợp quốc, luật pháp quốc tế, bình đẳng, hợp tác, cùng có lợi.

Kế thừa bài học kinh nghiệm “giữ nước từ lúc chưa nguy” trong lịch sử và kế thừa, phát triển tư tưởng về bảo vệ Tổ quốc từ xa đã được đề cập qua các kỳ đại hội Đảng, nhất là Nghị quyết Trung ương 8 (khóa XI), Đảng ta nhấn mạnh, làm sâu sắc quan điểm, tư tưởng chỉ đạo “bảo vệ Tổ quốc từ sớm, từ xa” trong điều kiện mới, là mưu lược, kế sách quốc gia nhằm xác định mục tiêu, quy tụ lực lượng và lựa chọn giải pháp có tính khả thi, tạo nên sức mạnh tổng hợp để bảo vệ vững chắc Tổ quốc trong tình hình mới. Trong đó có những giải pháp đột phá để ngăn ngừa các nguy cơ chiến tranh, xung đột từ sớm, từ xa (Phan Trọng Hào, 2022).

Bảo đảm cao nhất lợi ích quốc gia - dân tộc, cần được nhận thức đầy đủ, sâu sắc, toàn diện hơn và phải tìm mọi giải pháp để bảo vệ lợi ích tối quan trọng này. Lợi ích quốc gia - dân tộc là một trong những vấn đề quan trọng nhất của một dân tộc, gồm toàn bộ các điều kiện cần thiết cho một dân tộc trường tồn và phát triển. Lợi ích quốc gia - dân tộc là lợi ích bao trùm của các lợi ích. Coi lợi ích quốc gia - dân tộc là một trong các quan điểm quan trọng nhất trong các hoạt động đối nội, đối ngoại, nhất là trong xử lý các vấn đề quốc tế.

Ba là, phát huy sức mạnh đại đoàn kết dân tộc, sức mạnh tổng hợp của hệ thống chính trị và toàn xã hội trong quản trị và kiểm soát các mối đe dọa an ninh phi truyền thống

Kế thừa truyền thống “cố kết dân tộc” từ hàng nghìn năm lịch sử dựng nước và giữ nước, nhận thức đầy đủ hơn về vai trò của khối đại đoàn kết toàn dân tộc. Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, các đoàn thể chính trị - xã hội, các tổ chức xã hội với vai trò, chức năng của mình trong thời kỳ mới có nhiệm

vụ đoàn kết, tập hợp các lực lượng xã hội để phòng ngừa và ứng phó với các thách thức an ninh phi truyền thống.

Nhiều mối đe dọa an ninh phi truyền thống thường phát sinh từ mặt trái của kinh tế thị trường, mà chủ thể của nó chính là các doanh nghiệp; do đó, phòng ngừa phải bắt đầu từ chính trách nhiệm của doanh nghiệp. Nhiều mối đe dọa an ninh phi truyền thống đều phát sinh từ ý thức và trách nhiệm của doanh nghiệp, như chạy theo lợi nhuận trong kinh doanh tài chính mà thiếu quan tâm đến an ninh tài chính quốc gia; tối đa hóa lợi ích trong khai thác nguồn lợi đất đai để phát triển mà xem nhẹ an ninh lương thực; giảm chi phí đầu tư xử lý chất thải công nghiệp dẫn tới ô nhiễm môi trường. Do đó, xây dựng những chế định pháp luật bắt buộc các doanh nghiệp phòng ngừa và tham gia ứng phó với các mối đe dọa an ninh phi truyền thống là một giải pháp không thể thiếu trong các giải pháp tổng thể.

Thứ tư, kiên định mục tiêu “độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội”; “Kiên quyết, kiên trì, tận dụng mọi thời cơ, lợi thế, bảo vệ vững chắc độc lập, chủ quyền, thống nhất, toàn vẹn lãnh thổ, giữ vững môi trường hoà bình, ổn định để xây dựng, phát triển đất nước”; đồng thời nhấn mạnh “Không ngừng gia tăng tiềm lực, sức mạnh tổng hợp mọi mặt của quốc gia. Kết hợp chặt chẽ, hiệu quả hai nhiệm vụ chiến lược xây dựng và bảo vệ tổ quốc”.

Kiên định mục tiêu độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội, là tư tưởng nhất quán, quan điểm xuyên suốt của Đảng trong mọi giai đoạn cách mạng, cả trước đây, hiện nay và mai sau. Không những thế, đó còn là nguyên tắc bất di bất dịch đối với dân tộc Việt Nam. Trong lịch sử hàng nghìn năm dựng nước và giữ nước, dân tộc ta đã phải đổ biết bao xương máu chống kẻ thù xâm lược có tiềm lực vượt trội để giành và giữ vững quyền độc lập dân tộc. Kế thừa truyền thống hào hùng đó, dưới sự lãnh đạo của Đảng, nhân dân ta đã liên tục đấu tranh đầy hy sinh, gian khổ để giành độc lập cho Tổ quốc, tự do, hạnh phúc cho nhân dân, đưa cả nước tiến lên chủ nghĩa xã hội. Năm 1946, trong bối cảnh tình thế đất nước ngột ngạt nghèo nhà nước dân chủ nhân dân mới ra đời, cùng lúc phải đương đầu với nhiều kẻ thù, Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ phải lấy “Đĩ bất biến, ứng vạn biến”. Cái “đĩ bất biến” mà Người nói ở đây là độc lập dân tộc - điều không có gì quý hơn, không thể để mất, không thể nhân nhượng với bất cứ giá nào.

Thứ năm, Kết hợp giữa quốc phòng, an ninh với các mặt, lĩnh vực của đời sống xã hội, tạo sức mạnh tổng hợp trong ứng phó với các mối đe dọa an ninh phi truyền thống. Sức mạnh bảo vệ Tổ quốc là sức mạnh tổng hợp toàn dân tộc, của cả hệ thống chính trị, dưới sự lãnh đạo của Đảng; sức mạnh tổng hợp của các yếu tố: chính trị, quân sự, kinh tế, khoa học và công nghệ, văn hóa, đối ngoại...; là sự kết hợp chặt chẽ nội lực với ngoại lực, sức mạnh dân tộc với sức mạnh thời đại, dựa trên nền tảng đường lối chính trị đúng đắn của Đảng. Trong các mặt, lĩnh vực của đời sống xã hội thì Văn hóa là nền tảng tinh thần của xã hội, là mục tiêu, động lực phát triển bền vững đất nước. Trong công cuộc bảo vệ Tổ quốc ngày nay, sự lan tỏa những giá trị văn hóa vật thể, phi vật thể, giá trị truyền thống tốt đẹp, bền vững, tinh hoa của cộng đồng 54 dân tộc Việt Nam được vun đắp qua lịch sử hàng nghìn năm đấu tranh dựng nước và giữ nước của dân tộc, những giá trị văn hóa này sẽ góp phần chuyển hóa thành nguồn sức mạnh nội sinh, khơi dậy mạnh mẽ tinh thần yêu nước, ý chí tự cường dân tộc và khát vọng phát triển đất nước phồn vinh, hạnh phúc.

Quan điểm về phòng ngừa các mối đe dọa an ninh phi truyền thống là nhiệm vụ rất cơ bản, được thực hiện bằng cách nâng cao nhận thức và trách nhiệm của từng cá nhân và cộng đồng xã hội, thông

qua những hành vi cụ thể trong đời sống hằng ngày, như ý thức tích cực trong bảo vệ môi trường sinh thái, tỉnh táo trước mặt trái của kinh tế thị trường và toàn cầu hóa, thông thái trong sử dụng thành tựu khoa học công nghệ, tôn trọng các giá trị khác biệt và chia sẻ lợi ích giữa các nhóm cộng đồng với mức sống khác nhau trong xã hội... Trên nền tảng ý thức được nâng cao mới có thể ứng phó có hiệu quả với các mối đe dọa an ninh phi truyền thống bằng xây dựng đồng bộ thể chế, cơ chế, chính sách, bộ máy và con người cụ thể.

Thứ sáu, mở rộng và tăng cường hợp tác quốc tế về phòng ngừa, kiểm soát và ứng phó với các mối đe dọa an ninh phi truyền thống; Kế thừa và áp dụng có chọn lọc kinh nghiệm ứng phó với các thách thức ANPTT của các nước trên thế giới phù hợp với Chiến lược phát triển kinh tế-xã hội được đề ra tại Đại hội XIII của Đảng, Chiến lược bảo vệ tổ quốc trong tình hình mới, Chiến lược quốc gia về tăng trưởng xanh.

Đây là một trong những nội dung trong hợp tác quốc tế có vai trò cực kỳ quan trọng trong phòng ngừa, kiểm soát và ứng phó với các thách thức an ninh phi truyền thống (Lê Xuân Thuận, 2023). Trước hết là hợp tác trao đổi các thành tựu khoa học, công nghệ và phương tiện hiện đại có khả năng ứng phó hiệu quả với thách thức an ninh phi truyền thống mà bất cứ lĩnh vực nào cũng cần đến, như đo đạc, dự báo, cảnh báo và ứng phó với biến đổi môi trường; phòng, chống tội phạm công nghệ cao, tội phạm tài chính, buôn bán ma túy; phòng, chống dịch bệnh lây lan nhanh ở người và động vật; phòng, chống khủng bố. Đặc biệt trong học hỏi kinh nghiệm của các nước phát triển trong triển khai các giải pháp trong thực hiện các mục tiêu ứng phó với các thách thức ANPTT; Kinh nghiệm trong phục vụ công tác quản trị an ninh phi truyền thống; kinh nghiệm trong đào tạo nguồn nhân lực...

Nỗ lực thúc đẩy hợp tác, giảm bất đồng, xung đột để đạt lợi ích cao nhất trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ tổ quốc trong thời kỳ mới, thể hiện phương châm, quan điểm “thêm bạn, bớt thù”, Việt Nam là bạn, là đối tác tin cậy, thành viên tích cực, có trách nhiệm trong cộng đồng quốc tế, coi trọng giữ vững hòa bình, ổn định để xây dựng, phát triển đất nước, coi trọng giải quyết các mâu thuẫn, xung đột, bất đồng bằng các giải pháp hòa bình.

Thứ bảy, chủ động, tích cực phòng ngừa, ứng phó với các mối đe dọa an ninh phi truyền thống. Chủ động bảo đảm nguồn lực thực hiện tương xứng khả năng, điều kiện phát triển kinh tế; đẩy mạnh xã hội hóa, huy động sự tham gia của cộng đồng, các tổ chức, doanh nghiệp và người dân. Thực hiện phân cấp, phân quyền mạnh mẽ, trách nhiệm rõ ràng giữa các bộ, ngành Trung ương và địa phương, đồng thời xác định rõ trách nhiệm đi đôi với quyền hạn của người đứng đầu; kết hợp phát huy vai trò của cộng đồng, các tổ chức chính trị - xã hội và hợp tác quốc tế trong phòng ngừa, ứng phó các mối đe dọa ANPTT.

Chiến lược tổng thể trong phòng ngừa, ứng phó với đe dọa an ninh phi truyền thống

Chiến lược tổng thể phòng ngừa, ứng phó với đe dọa an ninh phi truyền thống hướng tới mục tiêu cao nhất là người dân được thụ hưởng cuộc sống an toàn, hạnh phúc. Trong đó, lấy chủ động phòng ngừa và phòng tránh là chính, góp phần để người dân ứng phó kịp thời, thích ứng linh hoạt và hiệu quả trước các rủi ro trên cơ sở nhận diện những mối đe dọa và tác động tiêu cực đến từ an ninh phi truyền thống đối với an ninh con người, an ninh xã hội.

Trong bối cảnh mới, đảm bảo an ninh con người tập trung vào các vấn đề: nghèo đói, bệnh tật, dịch bệnh và những biến cố, bất lợi trong cuộc sống hàng ngày từ các mối đe dọa an ninh phi truyền thống như khủng bố, thảm họa, thiên tai, biến đổi khí hậu. Việt Nam đã cam kết với cộng đồng quốc tế trong việc thực hiện Mục tiêu phát triển bền vững đến năm 2030, trong đó có các mục tiêu là “Chấm dứt mọi hình thức nghèo ở mọi nơi; tạo việc làm đầy đủ, năng suất và việc làm tốt cho tất cả mọi người; giảm bất bình đẳng trong xã hội”. Điều này đặt ra yêu cầu phải đổi mới tư duy, phương thức, cơ chế chính sách giảm nghèo cần được đổi mới theo hướng hỗ trợ có điều kiện, giảm bớt cho không phù hợp với mô hình tăng trưởng kinh tế, tạo việc làm có thu nhập, khuyến khích người nghèo chủ động thoát nghèo để người nghèo ổn định cuộc sống, thực hiện hiệu quả mục tiêu giảm nghèo, bảo đảm người nghèo được tham gia và thụ hưởng các thành quả của tăng trưởng trong điều kiện mới.

Đảm bảo được an ninh con người sẽ là nhân tố quan trọng để bảo đảm an ninh xã hội, vừa là mục tiêu phấn đấu, vừa là động lực bảo đảm cho sự ổn định chính trị - xã hội và xây dựng, phát triển đất nước hùng cường, thịnh vượng.

Bảo đảm an ninh về kinh tế, xây dựng nền kinh tế độc lập, tự chủ, phát triển kinh tế xanh, kinh tế tuần hoàn, kinh tế số gắn với hội nhập quốc tế toàn diện, sâu rộng. Đại hội XIII của Đảng xác định, xây dựng nền kinh tế độc lập, tự chủ nhưng không phải là nền kinh tế khép kín, mà là nền kinh tế thị trường mở cửa, hội nhập. *Thực hiện chuyển đổi nền kinh tế theo hướng kinh tế xanh, kinh tế số, kinh tế tuần hoàn là một ưu tiên trong phát triển đất nước* với những lợi ích cả về kinh tế, môi trường và xã hội. Kinh tế tuần hoàn là nền tảng, tạo ra chìa khóa vàng giúp Việt Nam đạt mục tiêu Net Zero như đã cam kết, cũng như góp phần chống lại biến đổi khí hậu, suy thoái môi trường để phát triển bền vững.

Bảo đảm an ninh về môi trường: Ngày 03/6/2013, Ban Chấp hành Trung ương khoá XI đã ban hành Nghị quyết số 24-NQ/TW về chủ động ứng phó với biến đổi khí hậu, tăng cường quản lý tài nguyên và bảo vệ môi trường. Ứng phó với biến đổi khí hậu phải được đặt trong mối quan hệ toàn cầu; không chỉ là thách thức mà còn tạo cơ hội thúc đẩy chuyển đổi mô hình tăng trưởng theo hướng phát triển bền vững. Phải tiến hành đồng thời thích ứng và giảm nhẹ, trong đó thích ứng với biến đổi khí hậu, chủ động phòng, tránh thiên tai là trọng tâm. Bảo đảm an ninh môi trường luôn được xác định là vấn đề có tính thời sự trong điều kiện phát triển kinh tế - xã hội trên thế giới và ở nước ta. Bảo đảm an ninh môi trường luôn được Đảng, Nhà nước ta quan tâm và được thể chế hóa trong các chính sách, pháp luật. Nếu không giữ được an ninh môi trường thì những thảm họa môi trường sẽ gây suy yếu nền kinh tế, gia tăng đói nghèo, gia tăng bất ổn chính trị, trở thành ngòi nổ cho các bất ổn xã hội, các cuộc xung đột, chiến tranh và thậm chí hủy diệt loài người. Cùng với sự phát triển kinh tế - xã hội và toàn cầu hóa, an ninh môi trường của Việt Nam tiếp tục bị đe dọa nghiêm trọng do đối diện với hầu hết các thách thức an ninh, có vấn đề có nguyên nhân từ trong nội tại nền kinh tế, cũng có vấn đề bắt nguồn từ bên ngoài nền kinh tế nước ta.

Bảo đảm an ninh mạng là trọng tâm của quá trình chuyển đổi số, là trụ cột quan trọng tạo lập niềm tin số và sự phát triển thịnh vượng trong kỷ nguyên số. Thách thức từ an ninh mạng, không gian mạng đang là môi trường “lý tưởng” cho các hoạt động xâm phạm an ninh quốc gia, phát tán thông tin giả, kích động biểu tình, gây rối trật tự an toàn xã hội hòng thực hiện hoạt động “diễn biến hòa bình”, “tự diễn biến”, “tự chuyển hóa”. Hoạt động tội phạm và những hành vi vi phạm pháp luật

trên không gian mạng ngày càng gia tăng về số vụ, thủ đoạn và tính chất, mức độ nguy hiểm, gây thiệt hại nghiêm trọng trên các lĩnh vực của đời sống xã hội. Đối với Việt Nam đã xuất hiện nhiều cuộc tấn công mạng với quy mô lớn, cường độ cao, đe dọa trực tiếp đến an ninh quốc gia và trật tự an toàn xã hội. Hoạt động tội phạm mạng và những hành vi vi phạm pháp luật trên không gian mạng ngày càng gia tăng về số vụ, thủ đoạn và tính chất mức độ nguy hiểm, gây thiệt hại nghiêm trọng trên các lĩnh vực của đời sống xã hội.

Để đảm bảo an ninh mạng và bảo vệ chủ quyền quốc gia trên không gian mạng, Đảng và Nhà nước đã ban hành nhiều chủ trương, chính sách, pháp luật, trong đó nổi bật là Nghị quyết của Bộ Chính trị về Chiến lược An ninh mạng quốc gia; về Chiến lược bảo vệ Tổ quốc trên không gian mạng. Quan điểm chỉ đạo của Đảng, Nhà nước về vấn đề này được thể hiện rõ trong Nghị quyết số 29-NQ/TW, Nghị Quyết số 30-NQ/TW của Bộ Chính trị về Chiến lược bảo vệ Tổ quốc trên không gian mạng và Chiến lược an ninh mạng quốc gia.

4. Kết luận

An ninh phi truyền thống là một phạm trù không mới, song do tính chất phức tạp cùng với những thách thức của nó luôn luôn biến đổi và mở rộng trong các lĩnh vực của đời sống kinh tế - xã hội, đã thu hút sự quan tâm đặc biệt của nhiều quốc gia, tổ chức và cộng đồng quốc tế, trong đó có Việt Nam. Trong bối cảnh đó, Đảng và Nhà nước Việt Nam đã nhận thức từ rất sớm vấn đề an ninh phi truyền thống và điều này được thể hiện rất rõ trong các văn kiện Đại hội của Đảng, trong các chính sách của Nhà nước là luôn xác định nhiệm vụ phòng ngừa, ứng phó với mối đe dọa an ninh phi truyền thống “đổi mới quản trị quốc gia theo hướng hiện đại, cạnh tranh và có hiệu quả” là nhiệm vụ thường xuyên, lâu dài”. Trong bối cảnh quốc tế mới, việc nhận diện những nguy cơ cũng như các mối đe dọa an ninh phi truyền thống, từ đó xây dựng quan điểm, mục tiêu cho các hoạt động ứng phó trên một nền tảng mới về chính trị, kinh tế - xã hội, an ninh, quốc phòng.

Trên cơ sở các quan điểm của Đảng cần làm cho cả hệ thống chính trị, các chủ thể chịu trách nhiệm quản trị an ninh phi truyền thống, cộng đồng doanh nghiệp và toàn thể nhân dân nhận thức đầy đủ các thách thức, tác động, ảnh hưởng của an ninh phi truyền thống đối với đời sống con người, cộng đồng và an ninh quốc gia. Từ nhận thức đó, mỗi chủ thể từ trách nhiệm của mình mới có thể định hình tâm thế, chủ động phòng ngừa và ứng phó với thách thức an ninh phi truyền thống. Nhiều vấn đề an ninh phi truyền thống phát sinh từ các yếu tố nhân tạo, tức do chính con người tạo ra một cách vô tình hoặc cố ý, rồi đến lượt nó tạo mối đe dọa đối với an ninh con người, an ninh cộng đồng, an ninh quốc gia và rộng hơn là an ninh nhân loại. Vì vậy, phòng ngừa các mối đe dọa an ninh phi truyền thống là nhiệm vụ rất cơ bản, được thực hiện bằng cách nâng cao nhận thức và trách nhiệm của từng cá nhân và cộng đồng xã hội, thông qua những hành vi cụ thể trong đời sống hằng ngày. Trên nền tảng ý thức được nâng cao mới có thể ứng phó có hiệu quả với các mối đe dọa an ninh phi truyền thống bằng xây dựng đồng bộ thể chế, cơ chế, chính sách, bộ máy và con người cụ thể.

Tài liệu tham khảo

1. Bộ Chính trị (1998). *Nghị quyết số 08/NQ-TW, ngày 17-12-1998, của Bộ Chính trị khóa VIII về Chiến lược an ninh quốc gia.*
2. Đảng Cộng sản Việt Nam. Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XIII.

3. Đảng Cộng sản Việt Nam. Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ VIII.
4. Bộ Chính trị (2022). *Nghị quyết số 30-NQ/TW, ngày 23/11/2022 của Bộ Chính trị về phát triển kinh tế - xã hội và bảo đảm quốc phòng, an ninh vùng đồng bằng Sông Hồng đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2045*.
5. Bộ Chính trị (2018). *Nghị quyết số 29-NQ/TW ngày 25/7/2018 của Bộ Chính trị (khóa XII) về “Chiến lược bảo vệ Tổ quốc trên không gian mạng”*.
6. Ban Chấp hành Trung ương (2013). *Nghị quyết số 24-NQ/TW ngày 03/6/2013 của Ban Chấp hành Trung ương khóa XI về chủ động ứng phó với biến đổi khí hậu, tăng cường quản lý tài nguyên và bảo vệ môi trường*.
7. Quốc hội (2004). *Luật số 32/2004/QH11 ngày 3/12/2004: Luật An ninh quốc gia*.
8. Phan Trọng Hào (2022). *Quan điểm của Đảng ta về bảo vệ tổ quốc từ sớm, từ xa*. Truy cập ngày 24/11/2022 tại <http://tapchiquptd.vn> › quan-triet-thuc-hien-nghi-quyet.
9. Nguyễn Văn Thành, Cao Văn Trọng (2023). An ninh phi truyền thống, nhận dạng nguy cơ thách thức, định hướng giải pháp đảm bảo an ninh quốc gia trong tình hình hiện nay. Truy cập ngày 13/10/2023 tại <https://hvcsnd.edu.vn> › an-ninh-phi-truyen-thong-nhan.
10. Lương Tam Quang (2023). *Cụ thể hóa quan điểm bảo vệ Tổ quốc từ sớm, từ xa trong bảo đảm an ninh quốc gia*. Truy cập ngày 01/8/2023 tại <https://nhandan.vn> › cu-the-hoa-quan-diem-bao-ve-to-q...
11. Trịnh Văn Quyết (2023). *Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về “nước lấy dân làm gốc” vào xây dựng “thế trận lòng dân”, củng cố quốc phòng, bảo vệ vững chắc Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa trong giai đoạn mới*.
12. Lê Xuân Thuận (2023). Hợp tác quốc tế ứng phó với các thách thức an ninh phi truyền thống. *Tạp chí Cộng sản* (16 thg 2, 2023). Truy cập tại <https://www.tapchicongsan.org.vn> › web › guest › viet-n...;
13. Trần Minh Tuấn (2024). Quán triệt quan điểm bảo vệ Tổ quốc của Đảng, nâng cao năng lực ứng phó thách thức an ninh phi truyền thống. *Tạp chí Quốc phòng toàn dân*. Truy cập ngày 29/1/2024 tại <http://tapchiquptd.vn>.